

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ОРГАНАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Надія Петрівна ХРИСТИНЧЕНКО,

*докт. юрид. наук, професор, професор кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного університету,
<https://orcid.org/0000-0001-7473-7193>*

Виходячи із визначення громадського контролю, що це є суспільна діяльність громадських об'єднань, предметом якої є здійснення нагляду за відповідністю діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, Конституції України, Законам України, іншим нормативно-правовим актам та за дотриманням ними державної дисципліни, отже ми можемо робити певні висновки. А саме, у цьому визначенні немає виключень, тому сектор безпеки і оборони є також об'єктом громадського контролю.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України», передбачено військовий збір у розмірі 1,5% для фінансування Збройних сил України. Тобто хочеться зазначити, що громадськість має право знати як саме використовуються ці кошти відповідними органами. Таким чином, з усього сказаного можна резюмувати, що взаємодія державних інститутів з інститутами громадянського суспільства є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадянського суспільства є партнерами держави у реалізації нормотворчих, правозастосовних та правоохоронних функцій, взаємна довіра є умовою ефективної співпраці, а громадська ініціатива є запорукою успішного діалогу, яка також сприятиме ефективному використанню ресурсів, зокрема бюджетних коштів, органами сектору безпеки і оборони.

Ми бачили, що побудована за роки незалежності система забезпечення Національної безпеки України під час загострення відносин з Російською Федерацією виявила свою слабкість. Не підготовленими до російської агресії виявились як суб'єкти забезпечення національної безпеки так і законодавча основа їх діяльності. Серед головних причин, які призвели до низької ефективності системи забезпечення національної безпеки України, на наш погляд, слід звернути увагу на такі: - система забезпечення національної безпеки України будувалась на основі застарілої радянської системи, - формування системи забезпечення національної безпеки України відбувалось під тиском світових та регіональних лідерів, які виходили з власних національних інтересів, а не інтересів України (вимоги до України стосовно відмови від ядерної зброї без надання їй дієвих гарантій безпеки); - політичне керівництво України протягом всього періоду незалежності нашої держави формально ставилось до захисту національних інтересів (невиконання законодавства з питань національної безпеки, відсутність стратегії розвитку національної безпеки, невідповідність нормативної бази). Низка перерахованих причин достатня щоб ініціювати питання про її докорінне реформування починаючи від ство-

рення моделі її функціонування та формування цілісної системи законодавчих актів у сфері національної безпеки і оборони України. (2)

І здавалося зроблені правильні висновки і обраний перспективний шлях розвитку нашої держави, але знову щось не так, знову ми не готові до певних викликів, знову ми маємо проблеми незважаючи, що ми восьмий рік поспіль знаходимося у війні і крайніми тижнями все частіше і частіше ми чуємо з медіа і з вуст політикуму держави, що ми перебуваємо під ризиком виторгнення. Хоч вони і намагаються нас переконати, що між загрозою і ризиком є певні відмінності, але ми розуміємо, що між ними дуже тонка грань, яку швидко країна агресор може перейти.

Україна обрала правильний курс до Європейських цінностей, з 2014 року була прийнята низка законів, інших нормативних актів але не зважаючи на певний прорив є ті причини, які сьогодні чомусь є неподоланими. А саме, корупція, нераціональне використання бюджетних коштів і т.д.

Ми можемо безкінечно говорити про міжнародну підтримку наших західних партнерів, безумовно ми їм вдячні і цінуємо це. Але ми повинні пам'ятати, що в разі чергового наступу військ Російської Федерації на територію України нас з вами буде захищати український військовий, український солдат, якому ми повинні бути вдячні, а він в свою чергу повинен бути всебічно і багатогранно мотивований.

Ми сьогодні можемо бачити, цифри, які закладено в бюджет на оборонну сферу, які в порівнянні з минулим роком це більше, а саме 2021 рік – 133, 488 млрд грн., а 2022 – 117, 504 млрд грн., але це катастрофічно мало для країни, яка воює. І сьогодні виникає питання, чи може стати корисним громадський контроль в цих питаннях. Сьогодні вкрай необхідним є максимально раціональне використання цих коштів. Але питання чи є сьогодні це можливим, скоріше ні ніж так. Оскільки, що стосується витрат бюджету сектором безпеки і оборони вони є майже 100% під грифом «Таємно».

Якщо посилатися на відповідь, яку отримала НАКО, на бюджетний запит до Міноборони України, то можна лише констатувати, що у наступному році середня ціна авто для потреб ЗСУ зросте до 11, 2 млн грн, тоді як в поточному році середня ціна авто для потреб ЗСУ складала 2,1 млн грн.. Але про які авто йде мова незрозуміло чи це є авто екстреної допомоги чи це є військові, неможливо проаналізувати через таємність. Саме тому це дуже важко контролювати з боку суспільства, і таких прикладів багато, наприклад громадськість немає доступу до контролю, щодо кількості відремонтованої техніки, мається на увазі військової, але на параді до Дня незалежності офіційно передаються відремонтовану техніку у військові частини озвучують її кількість. Виникає питання, в чому секрет? Можливо в ціні самого ремонту?

Нещодавно відбувся «Безпековий форум» в Україні, де було поставлено питання спеціальному раднику з питань оборони Великої Британії пану Мартіну Малоу, який відсоток під грифом «Таємно» складає в оборонному секторі його країни і це 10%, а саме в частині ядерних розробок, спеціальних операцій, новітніх військових розробок. Як бачимо жодних секретів від платників податків у що вдягається і чим харчується їх армія.

Ми ж в сою чергу бачимо, що влітку цього року через підставні компанії акумулювалися кошти відведені на харчування військових. Наслідками стали певні відсторонення від посад у Міністерстві оборони, але хто покараний за

це залишилося невідомо. За період вересня цього року були закуплені автомобілі екстреної медичної допомоги для потреб ЗСУ знову під грифом «Таємно», і ми громадяни ніколи не дізналися б, яка ціна однієї одиниці, але в реєстрі судових рішень є рішення суду, щодо значно завищеної вартості, а саме вдвічі, однієї одиниці в порівнянні з вартістю швидких закуплених для потреб медицини.

Усі ці факти множать недовіру суспільства до керівництва держави до відповідних органів сектору безпеки і оборони.

І тут не можна обійти увагою відомі Цванські принципи національної безпеки і права на інформацію.

Презентовані нові Глобальні принципи з національної безпеки і свободи інформації (Цванські принципи). Вони є результатом більше двох років міжнародної співпраці. Ці принципи були розроблені 22 організаціями та науковими центрами за участі більш ніж 500 експертів із понад 70 країн в 14 нарадах по всьому світу. Принципи були презентовані 12 червня на зустрічі у м. Цване, Південна Африка, що й дало їм ім'я.

Принципи спрямовані на досягнення балансу між державною таємницею та правом громадськості знати у глобальному світі, зміненому зусиллями боротьби з тероризмом та поширенням цифрових технологій.

Принципи вказують, яка інформація, що перебуває у розпорядженні держави, може на законній підставі триматися в секреті, і яка інформація повинна бути розкрита. Також в них визначено стандарти поведінки з інформаторами, що діють в суспільних інтересах, питання засекречування та розсекречування інформації, та інше.

Головні ідеї Цванських принципів:

- Інформація повинна триматися в таємниці, тільки якщо її розкриття потягне за собою реальні та визначені ризики заподіяння істотної шкоди законним інтересам національної безпеки (Принцип 3).

- Інформація про серйозні порушення міжнародних прав людини і гуманітарного права повинна бути розкрита в будь-яких випадках (Принцип 10А).

- Громадськість повинна мати доступ до інформації про програми стеження (Принцип 10).

- Жодна урядова особа не повинна категорично звільнитися від вимог про розкриття інформації (Принцип 5).

- Державні посадові особи, які діють в інтересах суспільства, викриваючи зловживання уряду, мають бути захищені від помсти (Принцип 40).

Отже, встановлення ефективної взаємодії громадянських організацій і органів сектору безпеки і оборони у частині контролю є важливим кроком. Якщо наша країна прагне стати повноправним учасником НАТО, то вже сьогодні ми повинні спільними зусиллями стати де-факто відповідними до таких стандартів. Новим очільником Міністерства оборони Олексієм Резніком планується створити два агентства за такими напрямками: тилові закупівлі і озброєння, таке створення має на меті вивести з таємності низку пунктів, щодо військових закупівель, які не стосуються озброєння, новітніх розробок і інших аспектів, які направлені на удосконалення і посилення обороноздатності ЗСУ.

Хочеться мати сподівання і віру в те, що ситуація зміниться і націю об'єднає любов до України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 24.11.2021 року №2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №31. Ст.241
3. Про оборонні закупівлі: Закон України від 01.01.2021 року № 808-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 2398. Ст. 39
4. Глобальні принципи з національної безпеки і свободи інформації. <https://cedem.org.ua/news/novi-globalni-pryntsyru-zbalansovuyu>. URL: (дата звернення: 15.12.2021).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України: Закон України від 01.01.2022 року: №1089-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 7-8, № 9. Ст.55.